

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Januari 2022

Ärendenummer
851-1651-2021

Länsstyrelsen i Värmlands län

Uppdrag 21 (Lägesbilder) – redovisning från Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner gällande beredskap och kapacitet

45 av länets 49 kommuner har svarat på enkäten. Majoriteten anser att de har en god förmåga att anpassa sin beredskap till ett minskat (27) eller oförändrat (34) mottagande. Endast 15 av 45 anser att de har en god förmåga att anpassa sin verksamhet till ett ökat mottagande. Det största problemet är bostadsbristen och särskilt bristen på passande bostäder. Andra utmaningar är svårigheter att snabbt öka antalet platser i utbildning och på förskola.

I takt med det minskade mottagandet prioriteras frågan om nyanländas etablering ner. Kommuner omorganiserar och nyckelpersoner försvinner vilket innebär tappad kompetens. Samtidigt beskrivs det som en framgångsfaktor när kommuner har kvar en samordnande funktion, särskilt inför ett eventuell ökat mottagande. Borttagandet av grundersättningen försvårar ett kommunalt upprätthållande av beredskap och kompetens.

Majoriteten av kommunerna har helt, eller delvis rutiner för att ta emot nyanlända med särskilda behov (69 %). En god samverkan internt i kommunen och externt, exempelvis med Västra Götalandsregionen (VGR) och bostadsbolag underlättar. Bland de utmaningar som nämns är bristande bosättningsunderlag eller sen information från Migrationsverket vid anvisning samt svårigheter att få kontakt med vård och omsorg. Ett antal kommuner uppmärksammar att behoven skiljer sig utifrån flera faktorer, som kön, ålder, utbildning, kompetens, familjesammansättning och förmåga att lära sig språket. När skillnader utifrån kön uppmärksammas handlar det om att undvika boenden där kvinnor och män delar allmänna utrymmen, om behovet av kvinnliga tolkar och att kvinnors etablering fördröjs av föräldraledigheter och kö till barnomsorg.

Den stora majoriteten kommuner (82 %) anger att de har en god eller delvis god samverkan med Migrationsverket och det beskrivs som lätt att få kontakt med myndigheten. Synpunkter handlar om bristande bosättningsunderlag, kort framförhållning, långa väntetider och låg hänsyn till kommunens bostadsbestånd vid bosättning. Samma siffra för Arbetsförmedlingen (Af) är 62 %. Vad gäller Af är det dock fler som anger en delvis god samverkan (40 %) och Af:s reformering anses ha påverkat samverkan negativt både på strategisk och operativ nivå. Kommunerna

uppges att de får ta ansvar för saker som ligger på Af och Af upplevs svåra att nå. Kontaktpersoner för både myndighetspersoner och nyanlända efterfrågas. Samtidigt finns en förståelse för läget på Af i och med reformeringen. Det finns också uppgifter om väl fungerande samverkan mellan kommun och Af.

Majoriteten kommuner (69 %) anger att de har en god eller delvis god samverkan med VGR. De utmaningar som finns handlar om att det är svårt för målgruppen att få kontakt med sjukvården, att det saknas strukturer för samverkan och att VGR har en ”byråkratisk process”. Majoriteten (69 %) anger att de har en god samverkan med civilsamhället, även om den uppges ha försvårats av pandemin. Några kommuner beskriver samverkan med civilsamhället som ovärderlig.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende nyanländas boende

39 av de 45 kommuner som svarat på enkäten har tagit emot nyanlända via anvisning. Av dessa anger 49 % (19 av 39) att de helt eller i hög grad erbjuder anvisade tillsvidarekontrakt. Det förekommer att anvisade får förstahandskontrakt direkt, men det vanligaste förefaller vara andrahandskontrakt som kan övergå i förstahandskontrakt. 13 kommuner (33 %) anger att de i låg grad eller inte alls erbjuder anvisade tillsvidarekontrakt. Det är en ökning från 9 kommuner förra året. Samtidigt anger 29 av 39 kommuner (74 %) att anvisade nyanlända har goda, eller relativt goda möjligheter att få ett tillsvidarekontrakt i kommunen.

En del kommuner erbjuder endast tidsbegränsade kontrakt, och i vissa fall är kötiderna så långa att det är svårt att få en lägenhet i kommunen under tiden i etablering. En kommun skriver att kötiden för ett förstahandskontrakt är 7–10 år. Försvårande omständigheter förutom den generella bostadsbristen är att vissa bostadsbolag kräver självförsörjning, att en del hyresvärdar inte vill hyra ut till nyanlända samt höga hyror, särskilt vid nybyggnation. En kommun anger att de ofta erbjuder kollektivboende med delat kök. Det finns kommuner som skriver att anvisade nyanlända är ansvariga att finna en långsiktig bostadslösning och att de uppmanas att söka bostad i hela Sverige.

Samtliga kommuner anger att nyanlända bosätts med närhet till service och kommunikationer, samt att majoriteten bosätts i tätorter. Det förekommer dock bosättning där turtätheten för bussar är låg. 85 % av kommunerna (33 av 39) anger att anvisade nyanlända inte bosätts där de bor trångt, undantaget är stora barnfamiljer. Även vid anknytning kan det bli trång och då familjer får fler barn. Avsaknaden av stora lägenheter försvårar.

Framgångsfaktorer vid anvisning är framförallt god samverkan med bostadsbolag. Det är vanligt med avtal med bostadsbolag om ett visst antal lägenheter och det förekommer att kommuner vid nybyggnation kräver att vissa bostäder går till kommunen. Kommunerna uppges att det ofta är lättare i kontakten med kommunala bostadsbolag än med privata uthyrare. Andra framgångsfaktorer är politisk vilja, engagerad personal, boskola och bra kommunikation med Migrationsverket. Viktigt är också att från början motverka boendesegregation.

Endast 6 av 45 kommuner (13 %) anger att de har god kunskap om självbosattas boendesituation och ännu färre, 4 av 45 (9 %), anger att de har god förmåga att möta

självbosattas bostadsbehov. Många kommuner träffar egenbosatta först då problem uppstår, exempelvis kopplat till trångboddhet eller oseriösa hyresvärdar. Självbosatta nyanlända hänvisas oftast att lösa sin boendesituation på egen hand.

Utmaningar finns för både anvisade och självbosatta framförallt i form av bostadsbrist, trångboddhet, boendesegregation, avsaknad av politisk vilja, diskriminering, temporära boenden med tillfälliga bygglov samt att arbetsuppgiften att stötta nyanlända med bostadsfrågor blir en tung arbetsuppgift för personalen.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende skol- och utbildningsområdet

Det har varit svårare att få in svar från utbildningsområdet i år, men majoriteten av de som lämnat svar rapporterar om en god förmåga att erbjuda introduktionsinsatser inom förskola (22 av 38), grundskola (28 av 42) och gymnasium (28 av 39).

Alla kommuner utom en anser att de har god eller delvis god förmåga att erbjuda studiehandledning på modersmål, svårigheter finns för små språk. Majoriteten anser att de har god samverkan med vårdnadshavarna på förskola (23 av 39), grundskola (25 av 44) och gymnasienivå (23 av 41). Det är dock svårare att nå vissa grupper av föräldrar, och föräldrar till gymnasieelever. Framgångsfaktorer är tidig information om det svenska skolsystemet, föräldraskapsstöd, kulturtolkar och att prioritera individuella möten mellan vårdnadshavare och personal.

Andra framgångsfaktorer är öppen förskola för nyanlända, tidig kartläggning, modersmålsundervisning, förstärkt studie- och yrkesvägledning, utbildad personal och ett interkulturellt förhållningssätt. Några kommuner har särskilda satsningar på mottagandet första tiden bestående av bl.a. kartläggning samt språk- och samhällsintroduktion till barn och föräldrar. Några kommuner har daglig kontakt med vissa elever. Vikten av ett respektfullt bemötande, att se eleverna som individer, och att arbeta med reell delaktighet betonas. Utmaningar är bristande föräldrastöd, svårigheter att hitta rätt kompetenser, brister i samverkan mellan socialförvaltning och skola samt att frågan om nyanlända elever prioriteras ner. Kvalitén varierar ibland inom kommuner pga. uppsplittring mellan många skolor, att lärare är olika bra på att hantera flerspråkiga elever och boendesegregationen. En kommun skriver att trångboddheten är det största utmaningen. Det beskrivs också som svårt att uppnå god kvalitet med fjärr- och distansstudier på gymnasieskolan.

Majoriteten av kommunerna anger att de har en god förmåga att erbjuda sfi (36 av 43), övrig kommunal vuxenutbildning (32 av 40) och även insatser för personer som omfattas av utbildningsplikten (34 av 43). Många kommuner samverkar för att erbjuda flexibilitet. Andra framgångsfaktorer är korta köer, behöriga lärare, språkpraktik, yrkesutbildning kombinerat med sfi, alfabetiseringsgrupper, studiehandledning på modersmål och samverkan med folkhögskolor. Utmaningar är samplanering med aktiviteter som andra aktörer anvisar till, samverkan med Af, svårigheter att prognostisera elevunderlaget, svårigheter att följa upp kvalitén när insatser köps upp samt att färre nyanlända innebär lägre budget. Andra utmaningar är avsaknad av specialpedagogiska insatser, avhopp på grund av ohälsa samt att pandemin och distansundervisningen har försvårat för studieovana.

Majoriteten av kommunerna anger att de har god förmåga att erbjuda samhällsorientering (30 av 39). Flertalet kommuner samverkar i genomförandet av SO, i flera fall genom kommunalförbunden. Möjligheten till digital SO har ökat flexibiliteten, men det finns fortsatt utmaningar vad gäller små språk.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende socialtjänstens verksamhet

34 av de 45 kommuner som svarat på enkäten bedömer att de har en god förmåga att möta nyanländas behov av stöd från socialtjänsten (76 %). Endast två kommuner anser att de har låg förmåga. Majoriteten av kommunerna anser att de har den kunskap och de erfarenhet som behövs för att möta individernas behov och flertalet kommuner anger att de har samma ansvar och ger samma stöd som för andra kommuninvånare. Samtidigt anger en kommun att kvotflyktingar behöver extra stöd och en annan kommun efterfrågar mer samhällsinformation till nyanlända. I några kommuner har organisationsförändringar lett till en viss otydlighet i ansvarsfördelningen. En kommun skriver att de inte längre har någon som arbetar med integrationsfrågor vilket försvårar.

En större kommun uppmärksammar att de genom sin stadsövergripande enhet för mottagandet och genom kontinuerlig uppföljning under minst ett år fångar upp individuella behov och kan slussa personer rätt. Andra framgångsfaktorer som uppmärksammas är rutinerade medarbetare, samverkan mellan olika förvaltningar, föräldrakringor, familjecentraler, boskola och insatser som språkvän.

Det finns en generell skillnad i svaren på alla frågor i enkäten där större kommuner hänvisar till skriftliga och etablerade rutiner för samverkan och hantering av ärende som en framgångsfaktor, medan mindre kommuner hänvisar till god kännedom om varandras verksamheter och korta beslutsvägar. Större kommuner ser det också som en framgångsfaktor att de kan erbjuda ett varierat utbud av insatser.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende boende och insatser riktade till ensamkommande barn och unga

Många kommuner har inte tagit emot några ensamkommande barn. Trots det bedömer drygt hälften (24 av 45) att de helt eller i hög grad har en god förmåga att ta emot ensamkommande barn under 18 år. Andelen är något lägre för ensamkommande unga över 18 år (21 av 45). Nära hälften anger god förmåga att möta individuella behov och motverka social problematik (22 av 45). Betydligt färre anger att de har en god förmåga att anpassa verksamheten till förändrade behov (7 av 45).

Kommunerna använder HVB, stödboenden eller familjehem för de under 18 år. För de över 18 år erbjuder en del kommuner extra stöd, andra inte. Utmaningar för unga över 18 år handlar ofta om tillgång till bostäder. Flertalet kommuner anger att socialtjänsten ger samma stöd till ensamkommande barn och unga som till övriga barn och unga i kommunen.

Flertalet kommuner anger att det skulle vara svårt att öka kapaciteten snabbt. Många har avvecklat HVB och stödboenden och personal har bytt arbetsuppgifter. Om barn anländer försöker kommunerna skaffa familjehem, men det är ofta brist på familjehem. Några kommuner anger dock att de kan ställa om snabbt eftersom de

gjort det tidigare. En kommun anser att det vore bättre om ensamkommande hänvisas till de kommuner som har boenden kvar eftersom de har kunskap och kapacitet.

Majoriteten av kommunerna har god förmåga att skyndsamt utse en god man till asylsökande ensamkommande barn (24 av 45) och anmäla behov av särskild förordnad vårdnadshavare efter uppehållstillstånd (28 av 45). Flertalet kommuner uppger att de har vana och rutiner för detta men om mottagandet skulle öka kan situationen förändras. Det kan också vara svårt att hitta lämpliga personer.

20 av 45 kommuner anger att de följer gällande regionala rutiner avseende ensamkommande barn som försvinner, men nästan lika många (19 av 45) kan inte bedöma om de gör det. Det beror sannolikt på att majoriteten inte har någon, eller mycket begränsad erfarenhet av att barn försvinner. Kommuner som hänvisar till rutiner, hänvisar både till regionala och lokala rutiner.

En stor utmaning är bostadsbristen. Andra utmaningar är att verksamheter avvecklats, att små volymer försvårar, oerfarna medarbetare och att det saknas resurser till målgruppen. Några kommuner anger att de unga som kommer nu är i sämre skick efter att ha levt i limbo i lång tid. Andra anger brister i öppenvård vid missbruk. Det är generellt svårare med insatser till barn och unga med stora och komplexa behov. En kommun hänvisar till stora behov bland barn och unga från Nordafrika.

Framgångsfaktorer är erfaren personal, kompetens från tidigare mottagande, upparbetad samverkan internt och externt, tillgång till eget stödboende/HVB, etablerade familjehem, goda kontakter med civilsamhället och satsningar på förebyggande insatser såsom fältarbetare och familjecentraler. En del kommuner betonar vikten av en flexibel organisation och individuella bedömningar, andra betonar vikten av att följa upparbetade rutiner.

Länsstyrelsens avslutande kommentarer

Vår bedömning är att länets beredskap och kapacitet att ta emot nyanlända är relativt god. Kommunerna klarar mottagandet via anvisning och uppger sammantaget ingen systempåverkan på sin verksamhet. Samtidigt finns utvecklingsbehov:

- Utmaningarna kopplade till Af:s reformering är många. För att undvika låsta positioner behövs forum för dialog.
- Det finns oklarheter kring ansvarsfördelningen mellan Af, Statens servicecenter, kommuner och i vissa fall Skatteverket. Risken för långa ledtider har ökat vilket riskerar passivitet bland nyanlända och kostnader för kommunerna. En del kommuner upplever att de står ensamma i mottagandet.
- Af:s och andra myndigheters digitalisering är en utmaning, särskilt för personer med kort utbildning och långsam språkprogression.
- Bostadsbristen riskerar att leda till trångboddhet och hemlöshet samt svårigheter att studera för både barn och vuxna. Här behövs dialog mellan kommuner bl.a. för att undvika s.k. social dumpning.

- Situationen för ungdomar som omfattas av ”gymnasielagen” är en utmaning som riskerar att minska tilltron till myndigheter från både ungdomarna och de som möter dem
- Att kommuner och andra aktörer minskar sina satsningar på nyanlända i takt med ett minskat mottagande är naturligt, men riskerar att leda till tappad kompetens. Särskilt för små kommuner är samverkan viktigt, ex. vid anordnande av Sfi och samhällsorientering.
- Det behövs ett långsiktigt arbete med integration som inkluderar hela samhället och alla invånare.

Underskrift

Namn och titel

Pia Falck, Enhetschef Enheten för Integrationsfrågor

Signatur